

Odbor archivní a spisové služby: rok 2003

Vladimíra Vaničková

Náplní činnosti odboru archivní a spisové služby je jednak řízení a výkon spisové a archivní služby v rezortu Ministerstva vnitra, a to včetně útvarů Policie České republiky, jednak plnění úkolů vyplývajících z archivního zákona a dalších právních předpisů.

Pracovníci Archivu Ministerstva vnitra, který byl zřízen v roce 1966 a v současnosti je rozčleněn na tři samostatná pracoviště (AMV Praha, AMV Kanice, archiv vyšetřovacích a operativních spisů), spravují celkově cca 16 km písemností, vzniklých z činnosti tzv. bezpečnostního úseku Ministerstva vnitra České republiky a jeho předchůdců od roku 1945. Nejstarší část představují fondy tzv. Studijního ústavu, časově přesahující do doby nacistické okupace a 1. republiky (např. Sběrka písemností politických stran, spolků a organizací z let 1918–48, písemnosti nacistických bezpečnostních složek, protektorátních úřadů apod.), „nejmladší“ například materiály dokumentující činnost bezpečnostních složek v roce 1989. Výpovědní hodnota těchto archiválií je vzhledem ke zcela mimořádnému postavení bezpečnostních složek v totalitní společnosti vskutku velká, pro studium nejnovějších dějin představují historické prameny mnohdy zásadní povahy.

Fondy archivu byly v minulosti využívány téměř výlučně pro úřední (respektive služební) potřebu, k zásadní změně došlo po roce 1989, kdy se archiv otevřel a umožnil studium zde uložených materiálů široké veřejnosti. Mnozí historikové a další badatelé této možnosti využívají, o čemž svědčí následující čísla: v roce 2003 bylo v Archivu MV uskutečněno celkem 2 295 badatelských návštěv (z toho bylo cca 40 % „služebních“, jedná se zejména o pracovníky Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie ČR a Národního bezpečnostního úřadu) a prostudováno 55 knih, 59 balíků, 169 samostatných spisů, 13 838 svazků a 1 298 kartonů archivního materiálu v originále a 2 819 svazků na mikrofiších. Ve srovnání s rokem předchozím to představuje téměř 40% nárůst množství studijně využívaného archivního materiálu a 20% badatelských návštěv.

V rámci běžné agendy se pracovníci archivu dále zabývají vyhledáváním podkladů k žádostem o restituce, rehabilitace a odškodňování osob perzekvovaných v 50. letech nebo za okupace a vyřizují další individuální žádosti občanů. Na základě požadavků Českého úřadu sociálního zabezpečení např. vyhledávali doklady a podklady v souvislosti s uplatňováním nároků na odškodnění osob zavlčených po roce 1945 do SSSR a v roce 2003 zpracovali 496 žádostí od Ministerstva obrany, týkajících se vydávání osvědčení o odbojové činnosti za 2. světové války podle zákona č. 255/1946 Sb. V neposlední řadě se zabývají archivním zpracováním uloženého materiálu – v současnosti např. probíhá inventarizace fondu II. správy StB, bývalé komunistické kontrarozvědky, IV. správy StB (Správy sledování), krajských správ StB Brno a Hradec Králové, byla dokončena inventarizace V. správy (Správy ochrany stranických a ústavních činitelů) a Brigády Pohraniční stráže Cheb – a rovněž zajišťují tzv. předarchivní péči ve spisovných jednotlivých složkách MV, z nichž jsou posléze do archivu přijímány nové písemnosti s trvalou archivní hodnotou. V roce 2003 vykonali pracovníci archivu v Praze a v Brně-Kanicích celkem 78 archivních prohlídek.

Do odboru je začleněna rovněž centrální spisovna MV, které přísluší dohled nad všemi spisovnami rezortu a jejich metodické vedení, a oddělení spisové služby, jež provádí pravidelné kontroly na pracovištích Ministerstva vnitra a Policie ČR, zda je s písemnostmi nakládáno v souladu se Spisovým řádem MV a PČR (nový spisový řád, vypracovaný tímto oddělením, byl vydán nařízením ministra vnitra č. 95/2000), a v současné době se podílí na přípravě projektu elektronické spisové služby Ministerstva vnitra.

K nejvýznamnějším právním normám, jejichž naplňováním se odbor zabývá, patří zákon č. 140/1996 Sb. (ve znění zákona č. 107/2002 Sb.), tedy zákon o zpřístupnění svazků

vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti. Zde je třeba podotknout, že jako v jediné z postkomunistických zemí umožňuje tento zákon v takovém rozsahu nahlédnout do „svého“ svazku lidem, kteří byli StB sledováni, a zároveň zpřístupňuje občanům svazky bývalých spolupracovníků StB (v kategoriích tajný spolupracovník, rezident, agent, informátor, držitel propůjčeného bytu a držitel konspiračního bytu). V roce 2003 patřila činnost zabezpečující plnění úkolů vyplývajících z naplňování tohoto zákona ke stěžejním, a to zejména v souvislosti s vydáním tzv. seznamů spolupracovníků StB v tištěné podobě i na internetu, kde jsou průběžně aktualizovány (podrobněji k tomuto tématu následující příspěvek J. Frolíka „*Několik poznámek...*“).

Zpřístupněním svazků (konkrétně svazků bývalé československé kontrarozvědky) se zabývají pracovníci archivu vyšetřovacích a operativních spisů a další pracoviště odboru, zajišťující přijímání žádostí (tuto agendu jsme převzali 1. 7. 2003 od bezpečnostního odboru, bližší informace o této problematice, včetně vzorů žádostí, najdete na webových stránkách Ministerstva vnitra www.mvcr.cz/agenda/labyrinth/svazky.html) a související úřední agendu. Ta zahrnuje tzv. lustraci jednotlivých žádostí, respektive osob, prováděnou ve spolupráci s Úřadem pro zahraniční styky a informace, spravujícím archiválii z pozůstalosti po bývalé I. správě StB, tj. komunistické rozvědce, vyhledávání materiálů, jejich odtajnění, digitalizaci a následnou úpravu v souvislosti se zákonnou ochranou osobních údajů až po předložení spisů na detašovaném pracovišti v Pardubicích. V roce 2003 tam bylo celkem 565 tzv. oprávněných žadatelů předloženo ke studiu 77 242 stran archivního materiálu a, opět v řeči čísel, od září roku 1997, kdy se toto pracoviště pro veřejnost otevřelo, do konce roku 2003 zde žadatelé prostudovali 3 931 tzv. operativních a agenturních svazků, vedených bývalou komunistickou Státní bezpečností.

K prohloubení „otevřenosti“ archivu ve vztahu k veřejnosti, k lepší orientaci v jeho fondech a k ujasnění či upřesnění jistého přehledu o tématech, která zde lze studovat, by měl přispět i tento Sborník, jehož první číslo vyšlo v minulém roce. I nadále se bude zaměřovat na materiálové studie, případně tematické rešerše, přibližující archivní dokumenty nebo celé fondy uchovávané v AMV a zachycující fungování a strukturu jednotlivých součástí bezpečnostních složek Ministerstva vnitra (v příštím čísle to bude např. anotovaný soupis fondů tzv. Federálního depa, který připravuje Mgr. S. Ptáčnicková, dále *IV. správa, Chebská brigáda Pohraniční stráž*, rešerše *Judaika v AMV* nebo článek věnující se problematice tzv. pravicových sociálních demokratů od konce 40. do 2. poloviny 80. let 20. stol.), zároveň samozřejmě vítáme časově a tematicky „spřízněné“ příspěvky, dokreslující obraz totalitní společnosti, v níž Ministerstvo vnitra a jeho represivní složky sehrály jen jednu z rolí.